

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

DOI: 10.59610/bbu1.2026.1.9.

*Əhmədov Fəmil Talverdi oğlu,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi,
E-mail: famil.ahmadov@atm.gov.az;*

*Rüstəmov Tural Nəriman oğlu,
doktorant,
aparıcı mütəxəssis,
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi,
E-mail: tural.rustamov@atm.gov.az
© Əhmədov F.T., Rüstəmov T.N., 2026*

JEL: G22, G28, L10

UOT: 368(479.24)

AQRAR SIĞORTANIN KƏND TƏSƏRRÜFATI SAHƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA TƏSİRİ İSTİQAMƏTLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – aqrar sahədə sığorta mexanizmlərinin kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlılığı, maliyyə stabilliyi və investisiya imkanlarına təsirini elmi-nəzəri və praktiki baxımdan araşdırmaqdır.

Tədqiqatın metodologiyası – araşdırmada Azərbaycan və beynəlxalq təcrübə (ABŞ, Kanada, Avropa ölkələri) təhlil edilmiş, statistika və Aqrar Sığorta Fondundan əldə olunan məlumatlar əsasında analitik və müqayisəli təhlil aparılmışdır. Məqalədə, həmçinin sığortanın funksiyaları, dövlət dəstəyi və fərdi fermer strategiyalarının qarşılıqlı təsiri qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – nəticələr aqrar siyasətin optimallaşdırılmasında, sığorta mexanizmlərinin inkişafı və dövlət dəstəyinin səmərələşdirilməsi, həmçinin fermerlər və dövlət qurumları üçün strateji qərarların qəbulunda istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri – tədqiqat göstərmişdir ki, aqrar sığorta yalnız istehsal risklərinin azaldılmasında deyil, həm də gəlirin sabitləşdirilməsində, investisiya imkanlarının artırılmasında və kənd təsərrüfatının davamlı inkişafında mühüm rol oynayır. Dövlət dəstəyi ilə tətbiq olunan mexanizmlər, xüsusilə kiçik və orta təsərrüfatlar üçün səmərəli risk idarəetməsini təmin edir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – məqalədə aqrar sığortanın funksional təsirləri (risklərin bölüşdürülməsi, gəlirin sabitləşdirilməsi, investisiya stimulu, risk mədəniyyətinin inkişafı və uzunmüddətli davamlılıq) kompleks şəkildə elmi əsaslarla qiymətləndirilmiş, həm milli, həm də beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan müqayisəli təhlil təqdim olunmuşdur.

Açar sözlər: aqrar sığorta, kənd təsərrüfatı, risklərin idarə olunması, investisiya stimulu, davamlı inkişaf, dövlət dəstəyi, maliyyə dayanıqlığı, beynəlxalq təcrübə.

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

G İ R İ Ş

Dünya siyasətində və iqtisadi münasibətlərdə baş verən dəyişikliklər, qlobal iqlim problemləri və təbii fəlakətlərin artması ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsini hər bir dövlət üçün prioritet məsələ halına gətirmişdir. Bu, kənd təsərrüfatının inkişafını, kənd yerlərinin müasirləşdirilməsini və istehsal proseslərinin dayanıqlığını təmin edən kompleks tədbirlərin görülməsini zəruri edir.

Azərbaycanda 2008 - ci ildə qəbul edilmiş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı” kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılması və ərzaqla təminatın yaxşılaşdırılması məqsədini daşıyırdı (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 2008) [2]. Proqram çərçivəsində yerli istehsalın stimullaşdırılması, fermerlərin maliyyə dəstəyi, sığorta mexanizmlərinin tətbiqi, kooperativlərin yaradılması və bazara çıxış imkanlarının artırılması prioritet istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir.

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, aqrar sığorta kənd təsərrüfatı istehsal risklərinin azaldılması və fermerlərin maliyyə dayanıqlığının möhkəmləndirilməsi üçün təsirli alət rolunu oynayır. Bununla yanaşı, kiçik və orta təsərrüfatların sığortaya çıxış imkanlarının məhdud olması bu mexanizmdən tam yararlanmaqda müəyyən maneələr yaradır [5, s. 325].

Dövlət proqramı, həmçinin ərzaq məhsullarının sabit və adekvat təklifi, istehsal infrastrukturunu, enerji təminatı və satış mexanizmlərinin inkişafını təmin etməklə, ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin strateji məqsədlərinə nail olmağa yönəlmişdir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, risklərin idarə olunması, sığorta mexanizmlərinin tətbiqi və institusional inkişaf ərzaq sisteminin dayanıqlığının təmin edilməsində əsas rol oynayır [12;15].

Beləliklə, aqrar sığortanın inkişaf strategiyasının elmi əsaslarla araşdırılması, onun kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlığı və inkişafına təsirinin öyrənilməsi aktual elmi-praktiki əhəmiyyət kəsb edir.

Aqrar sığortanın iqtisadi mahiyyəti və nəzəri əsasları

Kənd təsərrüfatı istehsalı öz təbiətinə görə yüksək riskli sahədir. İqlim dəyişiklikləri, təbii fəlakətlər, zərərvericilər, bazar qiymətlərində kəskin dalğalanmalar və digər amillər kənd təsərrüfatında istehsalın sabitliyini və davamlılığını zəiflədən əsas faktorlar hesab olunur. Bu baxımdan, aqrar sığorta mexanizmləri kənd təsərrüfatı istehsalının qorunmasında mühüm rol oynayır və ərzaq təhlükəsizliyi siyasətinin əsas tərkib hissəsinə çevrilir.

İqtisadi məzmun baxımından aqrar sığorta kənd təsərrüfatı subyektlərinin qarşılaşdığı istehsal risklərinin birgə bölüşdürülməsi və onların maliyyə nəticələrinin minimuma endirilməsi prosesidir. Başqa sözlə, aqrar sığorta riskin fərdi subyektin üzərindən cəmiyyət və dövlət dəstəyi ilə fəaliyyət göstərən institusional strukturların üzərinə ötürülməsini təmin edir. Bu, fermerlərin maliyyə sabitliyini qorumağa və uzunmüddətli investisiya imkanlarını genişləndirməyə şərait yaradır.

Azərbaycan Respublikasında aqrar sığorta “Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılması haqqında” Qanun (30 iyun 2019-cu il, № 1637-VQ) ilə tənzimlənir [1]. Qanuna əsasən, kənd təsərrüfatı bitkiləri və heyvanlarının sığortalanması üzrə dövlət dəstəyi mexanizmləri müəyyən edilmişdir. Aqrar Sığorta Fondu bu sahənin idarəedici institutu kimi təsis olunmuş və sığorta haqlarının 50%-nin dövlət tərəfindən subsidiyalaşdırılması, risklərin qiy-

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

mətləndirilməsi və kompensasiya mexanizmlərinin şəffaf əsaslarla həyata keçirilməsi təmin edilmişdir.

Nəzəri yanaşmalara görə, aqrar sığorta mexanizmləri üç əsas funksiyanı yerinə yetirir:

1. Risklərin bölüşdürülməsi – fərdi təsərrüfat risklərinin kollektiv risk hövzəsinə ötürülməsi.
2. Maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi – zərərin yaranması halında fermerin fəaliyyətini davam etdirməsi üçün kompensasiya alması.
3. İnvestisiya stimullaşdırılması – risklərin azaldılması hesabına fermerlərin innovasiya və istehsal genişlənməsi istiqamətində qərar qəbul etməsi.

Beynəlxalq və milli təcrübə göstərir ki, aqrar sığortanın iqtisadi təsiri yalnız istehsal risklərinin azaldılması ilə məhdudlaşmır. Bu mexanizm dövlətin sosial-iqtisadi siyasətində mühüm alət kimi çıxış edir, kənd təsərrüfatı məhsullarının bazara sabit axınını təmin edir, ərzaq qiymətlərində kəskin dəyişmələrin qarşısını alır və kənd əhalisinin sosial rifahına təsir göstərir.

Eyni zamanda, sığorta mexanizmləri kənd təsərrüfatında texnologiyaların tətbiqini sürətləndirir, istehsalın mexanikləşdirilməsinə dəstək olur, tədqiqat və inkişaf xərclərini azaltmağa imkan verir [1]. Beləliklə, aqrar sığorta yalnız risklərin idarə olunmasında deyil, həm də məhsuldarlığın artırılmasında mühüm iqtisadi alət rolunu oynayır.

Siyasətə əsaslanan aqrar sığorta fermerlərin sosial müdafiəsini gücləndirir, yoxsulluğun azaldılmasına və kənd yerlərinin iqtisadi dirçəlişinə töhfə verir. Dövlət dəstəyinə əsaslanan model yüksək risklərə məruz qalan fermerlərin sığorta xidmətlərindən istifadə imkanlarını artırır.

Beləliklə, aqrar sığortanın iqtisadi mahiyyəti onun yalnız risklərin aradan qaldırılması ilə məhdudlaşmır, həm də kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlığını və səmərəliliyini yüksəltmək üçün strateji alət olmasında özünü göstərir.

Kənd təsərrüfatı istehsalında risklər və aqrar sığortanın rolu

Kənd təsərrüfatı istehsalı müxtəlif daxili və xarici risk faktorlarına məruz qalır. Bu risklərin idarə olunması sektorda məhsuldarlığın davamlılığı, maliyyə dayanıqlığı və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Risklər əsasən aşağıdakı kateqoriyalara bölünür:

1. İqlim və hava şəraiti ilə bağlı risklər: Temperaturun yüksəlməsi, quraqlıq, daşqınlar, dolu və digər ekstremal iqlim hadisələri məhsulun həcminə və keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir. Azərbaycanda istilik effekti yaradan qazların (CO₂ ekvivalentində) atılması kənd təsərrüfatına təsir edən iqlim dəyişikliklərinin əsas amillərindən biridir. Məsələn, 2022-ci ildə energetika sektorundan 54,3 mln ton, kənd təsərrüfatı sektorundan isə 8,1 mln ton CO₂ ekvivalentində emissiya yaranmışdır [3]. Bu göstəricilər aqrar sahədə iqlim risklərinin həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından əhəmiyyətini vurğulayır.

2. Bioloji risklər: Zərərvericilər, xəstəliklər və bitki-heyvan patogenləri istehsalın azalmasına səbəb olur. Bu risk yalnız fərdi fermerlərin deyil, həm də dövlətin müdaxiləsini tələb edən sahədir. Səmərəli monitoring və profilaktik tədbirlər olmadan bioloji risklər məhsul itkisini və iqtisadi itkiləri artırır.

3. Bazar və qiymət riskləri: Kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətində kəskin dalğalanmalar, idxal-ixrac siyasətindən asılılıq və global bazardakı qeyri-müəyyənlik istehsalın maliyyə dayanıqlığını zəiflədə bilər. Məsələn, 2020–2023-cü illərdə global ərzaq bazarında qeyri-sabitlik Azərbaycanın kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətinə də təsir göstərmişdir [12].

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

4. Ətraf mühitin çirklənməsi və torpaq resurslarının istismarı: Torpaqdan istifadə, onun dəyişdirilməsi və meşə təsərrüfatı nəticəsində yaranan emissiyalar ekosistemin balansına təsir edir. 2018-2022-ci illərdə torpaqdan istifadə və əlaqəli fəaliyyətlər nəticəsində istilik effekti yaradan qazların miqdarı -7,2 mln tondan -8,9 mln tona qədər dəyişmişdir. Ümumi istilik effekti yaradan qazların cəmi 2022-ci ildə 59,1 mln ton CO₂ ekvivalentini təşkil etmişdir [3]. Bu, kənd təsərrüfatı üçün əlavə ətraf mühit riskləri yaradır.

Texnologiyaların inkişafı torpaqların münbitliyinin qorunmasına və su ehtiyatlarından səmərəli istifadəyə imkan verir. Hazırda inkişaf etmiş ölkələrdə müasir suvarma sistemlərindən istifadə edilir və bu təcrübə Azərbaycanda da geniş yayılmaqdadır. Damcı suvarma, yaxud su toplama və paylama idarəetmə sistemləri kimi suvarma optimallaşdırma texnologiyaları su ehtiyatlarından səmərəli istifadəni təmin etməklə bərabər, su istehlakını azaltmaqda və su obyektlərinin gübrə və kimyəvi qalıqlarla çirklənməsinin qarşısını almaqda mühüm rol oynayır [8. s 96].

Lakin aqrar istehsal yalnız texnoloji yeniliklərin tətbiqi ilə deyil, həm də risklərin idarə olunması mexanizmləri ilə dayanıqlı ola bilər. Bu kontekstdə aqrar sığorta mexanizmləri strateji alət rolunu oynayır. Sığorta yalnız iqlim və bioloji riskləri deyil, həm də ətraf mühitdən qaynaqlanan riskləri idarə etməyə imkan verir. Dövlət dəstəyi ilə tətbiq olunan sığorta mexanizmləri fermerlərin maliyyə dayanıqlılığını qoruyur, investisiya imkanlarını artırır və kənd təsərrüfatı istehsalının davamlılığını təmin edir [15].

Eyni zamanda, sığorta sistemlərinin səmərəli tətbiqi daxili və xarici risk amillərinin kompleks monitorinqi ilə birləşdirildikdə, kənd təsərrüfatı müəssisələri yalnız zərərlərin qarşısını almaqla kifayətlənmir, həm də məhsuldarlığı artırmaq və əlavə dəyər yaratmaq imkanı qazanır. Bu isə bir tərəfdən dövlət siyasətinin strateji məqsədlərinə xidmət edir, digər tərəfdən fermerlərin iqtisadi dayanıqlılığını gücləndirərək aqrar sektorun uzunmüddətli inkişafını təmin edir.

Aqrar sahədə sığorta və risklərin maliyyələşdirilməsi

Azərbaycan sığorta bazarında 2023-cü ilin 1-ci rübü ilə 2022-ci ilin eyni dövrünü müqayisə etdikdə, sığorta haqlarının 34% artdığı müşahidə olunur. Ümumi yığımlar 258,425 min manatdan 346,909.5 min manata qədər yüksəlib [4].

Könlüllü sığorta növləri sığorta haqlarının 68%-ni təşkil edərək 193,989.1 min manatdan 255,355.9 min manata qədər artmışdır. Bu artımda əsas pay həyat və tibbi sığorta növlərinə (müvafiq olaraq 43,253.4 və 2,693.2 min manat artım) aiddir. İcbari sığorta növləri isə ümumi artımın 42%-ni təşkil edərək 64,435.9 min manatdan 91,553.6 min manata qədər yüksəlmişdir. Bu, xüsusilə daşınmaz əmlakın icbari sığortası (11,188.4 min manat artım), kənd təsərrüfatı bitkilərinin sığortası (6,851.9 min manat artım) və avtonəqliyyat vasitələrinin icbari sığortası (13,961.9 min manat artım) hesabına baş vermişdir.

Aqrar sığortanın kənd təsərrüfatı istehsalına təsirini qiymətləndirmək üçün illər üzrə sığortalıların sayı və ödənilən sığorta ödənişləri təhlil edilmişdir. Təhlil həm bitkiçilik, həm də heyvandarlıq sahələrini əhatə edir və ölkədə aqrar sığorta mexanizmlərinin tətbiqinin səmərəliliyini göstərir. Kənd təsərrüfatı üzrə sığorta növləri risklərin azaldılması və istehsalçıların maliyyə dayanıqlılığının təmin olunmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu mexanizmlər fermerlərin gəlir sabitliyini qorumaq, riskləri bölüşdürmək və investisiyaların etibarlı şəkildə həyata keçirilməsinə şərait yaratmaq məqsədini daşıyır. Məsələn, 2023-cü ilin 1-ci rübündə kənd təsərrüfatı bitkiləri və heyvanlarının sığortası əvvəlki dövrlərlə müqayisədə müvafiq olaraq 289% və 106% artmışdır. Bu, aqrar istehsal risklərinin dövlət dəstəyi və sığorta mexanizmləri ilə səmərəli idarə olunduğunu göstərir. Aqrar sığorta fondundan əldə edilən məlumatlar əsasında illər üzrə sığortalı sayı və ödənilən sığorta ödənişi cədvəl 1-də verilmişdir.

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

Cədvəl 1.

İllər üzrə sığortalı sayı və ödənilən sığorta ödənişi

İl	Bitkiçilik üzrə sığortalı sayı	Bitkiçilik üzrə ödəniş (manat)	Heyvandarlıq üzrə sığortalı sayı	Heyvandarlıq üzrə ödəniş (manat)
2021	3	28,731.02	11	117,776.69
2022	244	1,679,635.11	43	670,830.89
2023	369	3,492,073.78	49	910,066.25
2024	740	5,250,316.54	56	1,173,726.56
2025	379	4,611,050.49	23	267,075.73
Cəmi	1735	15,061,806.94	182	3,139,476.12

Mənbə: Aqrar Sığorta Fondu

Cədvəldə verilən məlumatların təhlili aşağıdakı nəticələrin əldə edildiyini deməyə imkan verir:

1. Bitkiçilik sahəsində sığortalıların sayı və ödəniş həcmi 2021-ci ildən 2025-ci ilə qədər əhəmiyyətli artım göstərmişdir. 2024-cü ildə maksimum səviyyəyə çatmış, daha sonra 2025-ci ildə sığortalı sayı azalmasına baxmayaraq ödəniş həcmi yüksək qalmışdır. Bu, dövlət dəstəyi və sığorta mexanizmlərinin tətbiqi nəticəsində bitkiçilik sektorunda risklərin səmərəli idarə olunduğunu göstərir.

2. Heyvandarlıq sahəsində sığortalı sayı və ödəniş həcmi bitkiçilik sahəsi ilə müqayisədə daha aşağıdır. Lakin 2024-cü ildə hər iki göstərici maksimuma çatmışdır ki, bu da fermerlərin risk idarəetməsi mexanizmlərinə çıxış imkanlarının genişləndiyini göstərir.

3. Ümumilikdə, illər üzrə ödəniş həcmi və sığortalı sayı tendensiyası göstərir ki, aqrar sığorta mexanizmləri kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlılığını artırmaq və fermerlərin gəlir sabitliyini təmin etmək baxımından strateji rol oynayır. Bitkiçilik sahəsi daha çox risk və dövlət dəstəyi tələb etdiyinə görə, ödəniş həcmi heyvandarlıqdan təxminən 5 dəfə yüksəkdir.

4. Verilən məlumatlar həm dövlət siyasətinin, həm də fərdi fermer strategiyalarının aqrar sığorta vasitəsilə gəlir sabitliyinə və investisiya imkanlarına necə təsir etdiyini əyani şəkildə göstərir. Bu məlumatlar, həmçinin risklərin paylanması, maliyyə dayanıqlılığının təmin olunması və investisiya stimullaşdırılması funksiyalarının praktiki realizasiyasını nümayiş etdirir.

Beləliklə, ölkədə sığorta bazarının inkişafı, xüsusilə aqrar sığorta, fermerlərin maliyyə sabitliyini qorumaq, riskləri bölüşdürmək və kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlılığını təmin etmək baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır.

Aqrar sığortanın funksiyaları

Aqrar sığortanın əsas funksiyaları kənd təsərrüfatı sektorunda risklərin idarə olunmasına, fermerlərin gəlirinin sabilləşdirilməsinə və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına yönəlib. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsində bu funksiyalar bir-biri ilə sıx əlaqəli mexanizmlər vasitəsilə həyata keçirilir. Risklərin bölüşdürülməsi fermerləri ekstremal iqlim və bazar hadisələrindən qoruyur, gəlirin sabitləşdirilməsi gəlir dalğalanmalarını minimuma endirir, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması isə əlavə maliyyə resurslarına çıxışı asanlaşdırır. Həmçinin, sığorta sistemləri risk mədəniyyətinin inkişafına və kənd təsərrüfatı sektorunun uzun-

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

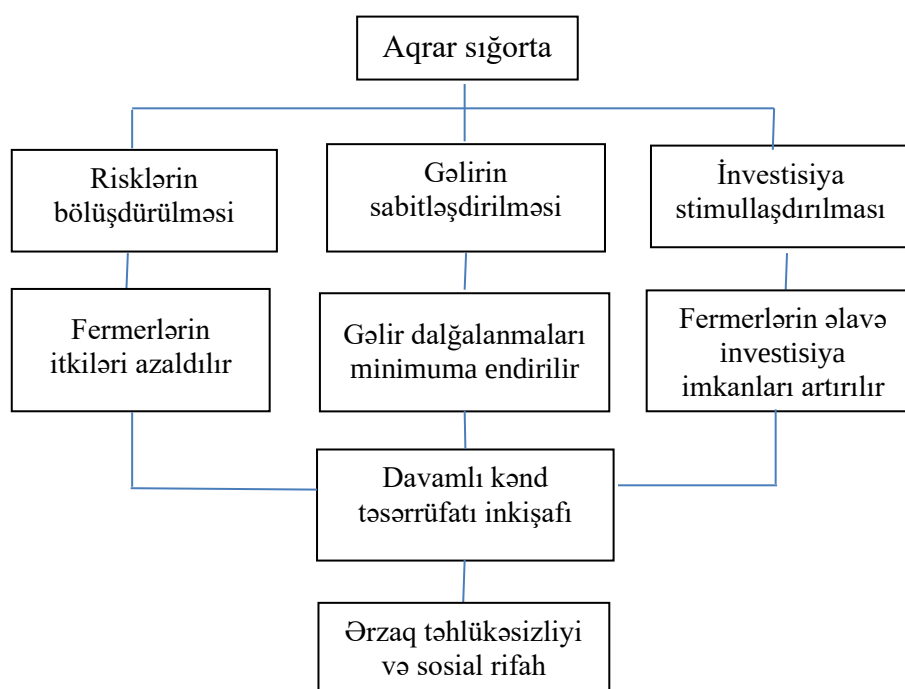
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

müddətli davamlılığına töhfə verir. Bu funksiyaların qarşılıqlı təsiri aqrar sığortanın fermerlərin maliyyə dayanıqlığını artırmaq və sektorun inkişafını dəstəkləmək üçün strateji alət olduğunu göstərir. Aqrar sığorta funksiyaları və onun təsirləri sxem 1-də verilmişdir.

Sxem 1.

Aqrar sığortanın funksiyaları və təsirləri

Sxemdə göstərildiyi kimi, aqrar sığortanın funksiyaları bir-biri ilə əlaqəli və qarşılıqlı təsirli mexanizmlərdən ibarətdir. Risklərin bölüşdürülməsi, gəlirin sabitləşdirilməsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, risk mədəniyyəti və uzunmüddətli davamlılıq funksiyaları birlikdə kənd təsərrüfatının dayanıqlılığını artırır və sektorda innovasiyaların tətbiqinə şərait yaradır. Bu baxımdan, aqrar sığorta yalnız maliyyə aləti deyil, həm də kənd təsərrüfatının davamlı inkişafını təmin edən strateji mexanizmdir.

Aqrar sığortanın funksiyaları, inkişaf etmiş ölkələrin təcrübələrində olduğu kimi, kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlılığını artırmaq və fermerlərin gəlirlərini sabitləşdirmək məqsədini daşıyır. Beynəlxalq Kənd Təsərrüfatı İnkişafı Fondunun (IFAD) hesabatına əsasən, aqrar sığorta fermerlərin gəlirlərini sabitləşdirmək və kənd təsərrüfatı sektorunda investisiya mühitini yaxşılaşdırmaq üçün əhəmiyyətli bir mexanizmdir [13].

Bu funksiyalar, xüsusilə iqlim dəyişikliyi və bazar dalğalanmalarının təsiri altında olan kənd təsərrüfatı sektorunda daha da önəmli hala gəlir. Aqrar sığorta risklərin paylaşılmasını təmin edərək, fermerlərin maliyyə dayanıqlılığını artırır və sektorda davamlı inkişafı dəstəkləyir.

Beynəlxalq təşkilatların hesabatları, aqrar sığortanın bu funksiyalarını vurğulayaraq, onun kənd təsərrüfatı sektorunun inkişafında əhəmiyyətli rol oynadığını göstərir.

Aqrar sığorta inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsində kənd təsərrüfatı sektorunda risklərin idarə olunmasında mühüm rol oynayır. ABŞ, Kanada və Avropa ölkələrində aqrar sığorta

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

mexanizmləri əsasən üç funksiyanı yerinə yetirir: risklərin bölüşdürülməsi, fermerlərin gəlirinin sabitləşdirilməsi və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması [13]. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə əsasən aqrar sığorta funksiyalarını aşağıdakı kimi təsnifləşdirmək olar:

1. Risklərin bölüşdürülməsi - İnkişaf etmiş ölkələrdə aqrar sığorta fermerləri iqlim, bioloji və bazar risklərinə qarşı qoruyur. Məsələn, ABŞ-da federal və dövlət sığorta proqramları vasitəsilə quraqlıq, daşqın və digər ekstremal iqlim hadisələri nəticəsində məhsul itkisi riskləri sığortalanır. Bu mexanizm fermerlərin itkilərinin kompensasiyasını təmin edir və maliyyə dayanıqlığını artırır.

2. Gəlirin sabitləşdirilməsi - Sığorta ödənişləri fermerlərin gəlirində kəskin dalğalanmaların qarşısını alır və gəlirin proqnozlaşdırılmasına imkan yaradır. Kanada təcrübəsində məhsul sığortası fermerlərə gəlir itkisinin minimuma endirilməsi və investisiya planlarının daha etibarlı icrasına şərait yaradır.

3. İnvestisiya mühitinin yaxşılaşdırılması - Aqrar sığorta “sığorta + kredit” və ya “sığorta + dövlət subsidiyası” modelləri vasitəsilə fermerlərin maliyyə mənbələrinə çıxışını asanlaşdırır. Avropa ölkələrində bu mexanizm kreditlərin təminat kimi istifadə olunmasına və fermerlərin əlavə investisiya qoyuluşu etməsinə imkan verir.

4. Risk mədəniyyətinin inkişafı - Sığorta sistemləri fermerləri riskləri əvvəlcədən qiymətləndirməyə və müvafiq tədbirlər görməyə təşviq edir. Bu, həm də kənd təsərrüfatı idarəçiliyində peşəkarlığın artırılmasına xidmət edir.

5. Uzunmüddətli davamlılıq - Aqrar sığorta mexanizmləri kənd təsərrüfatı sektorunun uzunmüddətli inkişafını dəstəkləyir. Fermerlər risklərin sığortalı olması ilə yeni texnologiyalar tətbiq edir, məhsul çeşidini artırır və sektorda innovasiyaların tətbiqinə töhfə verir.

Aqrar sığorta yalnız fermerlərin maliyyə dayanıqlığını qorumaq üçün deyil, həm də kənd təsərrüfatı sektorunun davamlı inkişafını təmin etmək üçün strateji alət kimi çıxış edir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, sığorta mexanizmləri fermerlərin riskləri idarə etməsinə, gəlirləri sabitləşdirməsinə və əlavə investisiyalara çıxışını asanlaşdırmasına imkan verir. Bu baxımdan, aqrar sığorta kənd təsərrüfatının dayanıqlılığını artıran və sektorda innovasiyaların tətbiqinə dəstək verən əsas mexanizmdir.

Dövlət müdaxiləsi və fərdi strategiyaların gəlir sabitliyinə təsiri

Kənd təsərrüfatı istehsalçıları müxtəlif risklərlə üzləşirlər ki, bunlar onların gəlir və həyat səviyyəsinə birbaşa təsir göstərir [14]. Bu risklər həm ümumi biznes risklərini, həm də kənd təsərrüfatına xas olan istehsal, bazar və ekoloji riskləri əhatə edir. İstehsal riskləri əsasən hava şəraiti, zərərvericilər, xəstəliklər və texnoloji dəyişikliklərlə bağlıdır. Bazar riskləri isə məhsul və input qiymətlərinin dəyişkənliyi və tələbdəki dəyişikliklərdən qaynaqlanır. Kənd təsərrüfatı sahəsində dövlət müdaxiləsi riskləri azaldaraq istehsal və gəlir sabitliyini təmin etmək məqsədi daşıyır. Riskin idarə olunması prosesi adətən identifikasiya, analiz, qiymətləndirmə, strategiyaların seçilməsi və monitorinq mərhələlərindən ibarətdir. Ailə təsərrüfatları gəlir diversifikasiyası, sığorta, maliyyə vasitələri, istehsal və marketinq texnikaları kimi strategiyalardan istifadə edirlər. Məqsəd əsasən gəlir dəyişkənliyini azaltmaq və böyük itkilərin qarşısını almaqdır. Dövlət siyasəti isə bazar əsaslı mexanizmlərlə birgə tətbiq olunaraq risklərin minimum xərcə azaldılmasını təmin etməyə çalışır. OECD ölkələrində risk idarəetmə strategiyaları həm fərdi, həm də dövlət səviyyəsində koordinasiya olunur, bu isə siyasətin səmərəliliyini artırır. Əlavə olaraq, kənd təsərrüfatı istehsalçılarının riskə münasibəti və davranış modelləri bu strategiyaların səmərəliliyini müəyyən edir. Yeni siyasət yanaşmaları bazar mexanizmləri ilə dövlət müdaxiləsinin uyğunlaşdırılmasına və gəlir risklərinin daha məqsədyönlü idarə olunmasına yönəlir.

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

Y E K U N

Aqrar sığorta kənd təsərrüfatı istehsalının dayanıqlığını artıran, fermerlərin gəlirlərini sabitləşdirən və investisiya mühitini yaxşılaşdıran strateji mexanizmdir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, sığorta mexanizmləri risklərin paylaşılmasını təmin edir, gəlirin sabitliyini qoruyur və fermerlərin əlavə investisiyalara çıxışını asanlaşdırır. Bu baxımdan, aqrar sığorta kənd təsərrüfatının davamlı inkişafında əsas rol oynayır, innovasiyaların tətbiqinə dəstək verir və məhsuldarlığın artırılmasını stimullaşdırır.

Azərbaycan təcrübəsi göstərir ki, dövlət dəstəyi ilə tətbiq olunan sığorta mexanizmləri, xüsusilə kiçik və orta təsərrüfatlar üçün, istehsal risklərini səmərəli idarə etməyə imkan verir və kənd təsərrüfatı sektorunun maliyyə dayanıqlığını möhkəmləndirir. 2023-cü ilin statistik göstəriciləri aqrar sığortanın tətbiqinin həm bitkiçilik, həm də heyvandarlıq sahələrində istehsal risklərinin azaldılmasında əhəmiyyətli rol oynadığını göstərir [4;13].

Ümumilikdə, aqrar sığorta yalnız risklərin idarə olunması ilə məhdudlaşmır, həm də fermerlərin investisiya qərarlarını dəstəkləyir, məhsul çeşidini artırır və kənd təsərrüfatı istehsalının davamlılığını təmin edir. Bu mexanizm kənd təsərrüfatının dayanıqlılığı, ərzaq təhlükəsizliyi və sosial rifahın təmin olunmasında strateji əhəmiyyət daşıyır.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 27 iyun 2019-cu il tarixdə təsdiq edilmiş № 1617-VQ-li Aqrar sığorta haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. <https://e-qanun.az/framework/43124>

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 avqust 2008-ci il tarixli Sərəncamı. “2008 – 2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhəlinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”, <https://e-qanun.az/framework/15320>

3. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi. https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/

4. Azərbaycan Sığortaçılar Assosiasiyası,

https://www.asa.az/upload/statistics/files/_cJIX5tTHUB6buIP0EvmdY3HoGjJB45j.pdf

5. Quliyev, E.Ə. Kənd təsərrüfatının inkişafında sığorta xidmətinin formalaşmasının xarici təcrübəsi, / E.Ə. Quliyev, “Milli iqtisadiyyatın perspektiv inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritəsi: insan kapitalının formalaşmasının prioritet istiqamətləri” mövzusunda Respublika elmi-praktik konfransının materialları. Bakı-2018. (s. 314-326), 496 s.

AUDIT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

6. Quliyev, E.Ə. Kənd təsərrüfatının ixtisaslaşması və regionlarda aqrar məhsullar bazarının inkişafı, / E.Ə. Quliyev, Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı elmi-praktik jurnal, № 2 (46) BAKI – 2024, <https://atm.gov.az/pdf/magazine/jurnal-n2-2024-online-son856.pdf>

7. Quliyev, E.Ə. Kənd əhalisinin gəlirlərinin artmasında və kənd yerlərinin inkişafında ixtisaslaşmanın rolu, / E.Ə. Quliyev, Yeni Nəsil İqtisadiyyat: Çağırışlar və perspektivlər, Beynəlxalq elmi-praktik konfrans, Bakı – 4 oktyabr – 2024.

8. Quliyev, E.Ə. Azərbaycanda “yaşıl” kənd təsərrüfatına keçidin sürətləndirilməsi imkanları./ E.Ə.Quliyev, Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin “Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı” elmi-praktik jurnalının Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasına (COP29) həsr olunmuş XÜSUSİ BURAXILIŞI, № 1 (45) BAKI – 2024, 125 s., <https://atm.gov.az/pdf/magazine/jurnal-n1-cop29-2024-online-so756.pdf>

9. Gurbanov, A. A., & Babishov, S. (2025). Evolving digital networks for export growth in Azerbaijan: An integrated model for agrarian SMEs. *German International Journal of Modern Science*, 110(August), 8–13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1690095>

10. Gurbanov, A.A. (2025). "Innovative Development of the Agricultural Sector." *Audit: Journal of Development Prospects of Market Economy*, 1(47), p 67-77.

11. Gurbanov, A., Guliyev E. A. The interconnection of innovation and specialization in the development of Azerbaijan's agrarian sector and development perspectives, *Deutsche Internationale Zeitschrift Für Zeitgenössische Wissenschaft*, German International Journal of Modern Science №99 2025 (p 20-27)

12. FAO. (2022). Agricultural market risks and price volatility. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org>

13. FAO. (2023). Managing agricultural risks through insurance: Lessons from developed countries. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/publications>

14. Moreddu, C. (2000). *Overview of Farm Household Strategies and Government Intervention*. Policy, Trade and Adjustment Division, Directorate for Food, Agriculture, Fisheries, OECD, Paris, France. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2000/12/income-risk-management-in-agriculture_g1gh17ae/9789264189584-en.pdf?utm_source=chatgpt.com

15. World Bank. (2023). *World Development Indicators*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 103-113.

AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.

АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

*Famil Talverdi Ahmadov,
Ph.D. (Econ.), associate professor,
Agricultural Research Center,
E-mail: famil.ahmadov@atm.gov.az;*

*Tural Nariman Rustamov,
Ph.D. Student, senior specialist,
Agricultural Research Center,
E-mail: tural.rustamov@atm.gov.az
© F.T.Ahmadov, T.N.Rustamov, 2026*

THE IMPACT DIRECTIONS OF AGRICULTURAL INSURANCE ON THE DEVELOPMENT OF PRODUCTION AREAS

A B S T R A C T

The purpose of the research – to analyze, from both theoretical and practical perspectives, the impact of insurance mechanisms in agriculture on the sustainability of production, financial stability, and investment opportunities.

The methodology of the research – the study reviews both Azerbaijani and international experience (USA, Canada, European countries), performing analytical and comparative analysis based on statistical data and information from the Agricultural Insurance Fund. The article also evaluates the interactions between insurance functions, state support, and individual farmer strategies.

The practical importance of the research – the results can be used to optimize agricultural policy, improve insurance mechanisms, enhance the efficiency of state support, and assist farmers and government bodies in strategic decision-making.

The results of the research – the study shows that agricultural insurance plays a crucial role not only in reducing production risks but also in stabilizing income, increasing investment opportunities, and promoting sustainable agricultural development. Mechanisms supported by the state provide effective risk management, particularly for small and medium-sized farms.

The originality and scientific novelty of the research – the article evaluates the functional effects of agricultural insurance (risk distribution, income stabilization, investment incentives, development of risk culture, and long-term sustainability) on a scientific basis and provides a comparative analysis based on both national and international experience.

Keywords: agricultural insurance, agriculture, risk management, investment incentive, sustainable development, state support, financial stability, international experience.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 103-113.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 103-113.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 103-113.

*Ахмедов Фамиль Талверди оглы,
доктор философии по экономике, доцент,
Центр Аграрных Исследований,
E-mail: famil.ahmadov@atm.gov.az;*

*Рустамов Турал Нариман оглы,
докторант, ведущий специалист,
Центр Аграрных Исследований,
E-mail: tural.rustamov@atm.gov.az
© Ахмедов Ф.Т., Рустамов Т.Н., 2026*

НАПРАВЛЕНИЯ ВЛИЯНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПЛОЩАДЕЙ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – проанализировать с научно-теоретической и практической точек зрения влияние механизмов страхования в сельском хозяйстве на устойчивость производства, финансовую стабильность и инвестиционные возможности.

Методология исследования – в исследовании рассмотрен опыт Азербайджана и международный опыт (США, Канада, страны Европы), проведен аналитический и сравнительный анализ на основе статистических данных и информации из Фонда сельскохозяйственного страхования. Также оценено взаимодействие функций страхования, государственной поддержки и стратегий отдельных фермеров.

Практическая значимость исследования – результаты могут быть использованы для оптимизации аграрной политики, совершенствования страховых механизмов, повышения эффективности государственной поддержки, а также для стратегического принятия решений фермерами и государственными органами.

Результаты исследования – показано, что сельскохозяйственное страхование играет ключевую роль не только в снижении производственных рисков, но и в стабилизации доходов, расширении инвестиционных возможностей и обеспечении устойчивого развития сельского хозяйства. Механизмы при государственной поддержке обеспечивают эффективное управление рисками, особенно для малых и средних хозяйств.

Оригинальность и научная новизна исследования – в статье комплексно оценены функциональные эффекты сельскохозяйственного страхования (распределение рисков, стабилизация доходов, инвестиционные стимулы, развитие культуры управления рисками и долгосрочная устойчивость) на научной основе и представлен сравнительный анализ национального и международного опыта.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, сельское хозяйство, управление рисками, инвестиционный стимул, устойчивое развитие, государственная поддержка, финансовая стабильность, международный опыт.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
01.11.2025
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
06.01.2026
Çapa qəbul olunmuşdur: 29.01.2026*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 01.11.2025
Отправлено на повторную
обработку: 06.01.2026
Принято к печати: 29.01.2026*

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 01.11.2025
Send for reprocessing: 06.01.2026
Accepted for publication: 29.01.2026*